

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 23 (2023), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2023

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: shs.urednistvo@gmail.com

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvilleke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je vpisan v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and

'America: History and Life'.

This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and international database Scopus (h, d).

Studia historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa je omogočila Agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Co-financed by the Slovenian Research Agency.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

- JULIJANA VISOČNIK: **Nov miljnik s Koroške v kontekstu že znanih miljnikov z območja Celeje in njenega agra**..... 11
A New Milestone from Carinthia in the Context of the Already Known Milestones from Celeia and Its Ager
- JERNEJA FERLEŽ in ALJA LIPAVIC OŠTIR: **Vzroki za smrt in načini prebivanja med Kozjakom, Pohorjem in Halozami konec 19. stoletja**47
Causes of Death and Dwelling Patterns Between Kozjak, Pohorje and Haloze at the End of the 19th Century
- BARBARA VODOPIVEC: **O vlogi in pomenu avstrijskih uradnikov v okupirani Bosni in Hercegovini na primeru življenja in dela sodnika Augustina Oblaka (1867–1935)**..... 105
On the Role and Significance of Austrian Officials in Occupied Bosnia and Herzegovina: The Life and Work of Judge Augustin Oblak (1867–1935)
- IRENA SELIŠNIK: **1920 kot leto intenzivnih prizadevanj za volilno pravico žensk**..... 145
1920 as the Year of Intensive Efforts for Women's Right to Vote
- MATIC BATIČ in TOMAŽ IVEŠIČ: **Idejnopolitični profil Antona Korošca v tridesetih letih 20. stoletja**..... 169
Ideological and Political Profile of Anton Korošec in the 1930s
- META REMEC: **Traitors, Cowards, Martyrs, Heroes: Youth Suicide as a Socio-Historical Phenomenon in 1960s Slovenia**.....203
Izdajalci, strabopetci, mučenci, heroji: samomor med mladimi kot socialnozgodovinski fenomen v Sloveniji v 60. letih 20. stoletja

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

KLEMENTINA P. JURANČIČ and BERNHARD KETTEMANN:

Some Phonotactic Statements about the Slovene
Pronunciation of English Consonant Clusters from
the Perspective of MDH and Optimality Theory.....239

*Nekaj fonotaktičnih ugotovitev v zvezi z izgovorjavo
angleških soglasniških sklopov pri slovenskih govorcih z vidika
teorije zaznamovanosti MDH in Optimalnostne teorije*

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts..... 269

Uredniška navodila avtorjem /
Editor's Instructions to Authors 277

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2023-03

O vlogi in pomenu avstrijskih uradnikov v okupirani Bosni in Hercegovini na primeru življenja in dela sodnika Augustina Oblaka (1867–1935)

Barbara Vodopivec

Dr., znanstvena sodelavka
ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
Novi trg 2, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: barbara.vodopivec@zrc-sazu.si

Izvleček:

Besedilo na podlagi literature, arhivskih virov iz Arhiva Republike Srpske in družinskih arhivov ter na podlagi intervjujev s sorodniki, zgodovinarji in s pravnimi strokovnjaki opisuje delovanje sodnika Augustina Oblaka (1875, Vrhnika – 1935, Ljubljana) v času, ko je med leti 1895 in 1934 kot državni uradnik služboval v Bosni in Hercegovini. Njegovo življenje in delo sta umeščena v kontekste okupacije in aneksije Bosne in Hercegovine, vzpostavljanja novega upravnega in pravnega sistema, delovanja tajnih dijaških društev in represivnega odziva oblasti. Ob tem besedilo riše takratne družbene razmere narodnostno in versko raznolikega okolja in se še posebej posveti Banjaluki, kjer je Oblak z družino tudi najdlje živel. Prispevek temelji na metodah zgodovinopisja in biografskega raziskovanja, v interpretacijo pa pritegne konteksta mikrozgodovine in kulturnega transferja.

Ključne besede:

aneksija in okupacija Bosne in Hercegovine, avstro-ogrski uradniki v Bosni in Hercegovini, Augustin Oblak, Banjaluka, tajna dijaška društva

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 23 (2023), št. 1, str. 105–144, 73 cit., 20 slik
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod¹

Avstro-Ogrska oblast je po okupaciji Bosne in Hercegovine na tem ozemlju naglo vzpostavljala in krepila nov upravni sistem tako, da je tja napotovala svoje uradnike. Med njimi je bil tudi na Vrhniku rojeni sodnik Augustin Oblak (1867–1935).² Po končani gimnaziji v Ljubljani je študiral pravo na Dunaju in tu opravil državni izpit (*Pravno-historički državni izpit*; 12. oktobra 1889), nato pa nekaj let kasneje še pravniški državni izpit v Pragi (*Pravno državni izpit*; 10. julija 1894).³ S tem je pridobil pogoje za opravljanje sodniškega poklica⁴ in bil že aprila 1895 imenovan na svoje prvo državno delovno mesto v Mostarju (*slika 1*). Skoraj 40 let je nato služboval na različnih položajih znotraj hierarhije pravnega sistema v različnih krajih Bosne in Hercegovine, od Mostarja, Prnjavora, Brčkega, Ljubuškega, Čajnič, Nevesinja, Livna in Bugojna do Banjaluke in si v tem okolju ustvaril družino in identiteto (*slika 2*).

Namen prispevka je opisati sodnikovo poklicno in življenjsko pot ter ob tem osvetliti družbeno-politične okoliščine v Bosni in Hercegovini v času njene okupacije in aneksije. V ospredju opisa je Banjaluka, kjer je Oblakova družina najdlje živela. Poseben poudarek je namenjen prikazu preobrazbe upravnega in pravnega sistema in vlogi s strani oblasti napotenih državnih uradnikov v tem procesu. Podrobnejši opis delovanja tajnih dijaških društev in represivnega

¹ Prispevek je nastal kot rezultat projekta *Dediščina rodbine Oblak-Dobovišek-Konte*, ki ga financira družina, in programske skupine *Umetnost na slovenskem v stičišču kultur* (P6-0061), ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Za pomoč pri zbiranju in obdelavi gradiva ter za dodatna pojasnila in strokovne razlage posameznih vprašanj, ki jih obravnava in predstavlja besedilo, se zahvaljujem prof. dr. Vladimirju Simiču s Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, prof. dr. Borivoju Miloševiću s Filozofske fakultete Univerze v Banjaluki, dr. Zoranu Pejašinoviću, zgodovinarju in dolgoletnemu ravnatelju gimnazije v Banjaluki, dr. Vladanu Vuklišu, direktorju Arhiva Republike Srpske v Banjaluki, dr. Goranu Đuranu iz Arhiva Republike Srpske v Banjaluki, prof. dr. Mehmedu Bečiću s Pravne fakultete Univerze v Sarajevu, dr. Ahmedu Kici iz Gračanice, Edinu von Korjeniću iz Bugojna ter Dragici in Zoranu Doršnerju iz Sarajeva. Zahvalo dolgujem Muamerju Kolarju in Mateju Vodopivcu za snemanje pogovorov s strokovnjaki ter izbranih lokacij in fotografiranje arhivskega gradiva.

² V tem prispevku uporabljamo obliko imena Augustin, ker se je sam tako podpisoval, kot razkrivajo arhivski dokumenti, četudi je na njegovem grobu zapisana oblika Avguštin.

³ Augustin Oblak je študij zaključil leta 1892 in ga ni nadaljeval z opravljanjem rigorozov, strogih državnih doktorskih izpitov, ki so bili obvezna podlaga za pridobitev doktorskega naziva (Archiv der Universität Wien (AT-UAW), *Juristische Rigorosenprotokolle*, obdobje 1888–1913; AT-UAW, *Promotions- und Sponsionsprotokolle der Universität Wien, 1762–1997* (Serie); poizvedba po elektronski pošti v Arhivu Univerze v Gradcu, z dne 31. 1. 2022; Irena Gantar Godina, "Slovenski doktorji v Pragi 1882–1916", *Zgodovinski časopis* 44, št. 3 (1990), str. 451–456).

⁴ Od jeseni 1894 do pomladi 1895 je opravljal prakso kot notarski kandidat, najverjetneje v Gradcu, kjer je 13. julija 1896 opravil še državni izpit (*Državnoznanstveni državni izpit*) (Arhiv Republike Srpske, Banja Luka (BA ARSBL), 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana)). Navedbe nazivov izpitov so iz Personalne mape A. Oblaka, kot jih je navajal sam, ko je citiral odločbe o opravljenih izpitih.

Augustin Oblak, ko je nastopil službo v Mostarju, ok. 1895 (Zasebni arhiv družine Oblak, Zagreb)

odziva oblasti pred prvo svetovno vojno ilustrira zahtevne razmere, v katerih so delovali. Njihov nemalokrat delikaten položaj odslikava v prispevku natančno opisan način sojenja sodnika Oblaka na dijaškem procesu leta 1915, ko si je prizadeval biti lojalen do oblasti, a hkrati delovati kolikor je bilo mogoče naklonjeno lokalnemu prebivalstvu, kar mu je omogočilo, da je na visokem položaju ostal tudi v novi državi po letu 1918. Predstavitev življenja Oblakove družine v sklepnem delu prispevka je namenjena osvetlitvi časa in prostora od spodaj, s čimer besedilo vpeljuje v pripoved elemente mikrozgodovine. Pot sodnika Augustina Oblaka, ki jo zaznamujejo številne migracije in soočanja z versko

Pavla Deisinger, preden se je leta 1900 poročila z Augustinom Oblakom (Zasebni arhiv družine Doršner, Sarajevo)

jezikovno in etnično raznolikim okoljem, je mogoče opazovati tudi v kontekstu kulturnega transferja. Prispevek je nastal na podlagi analize arhivskega gradiva, gradiva iz družinskih arhivov, intervjujev s strokovnjaki in pričevanj sorodnikov ter obsežnega terenskega dela.

Umetniška upodobitev vojaške zasedbe Bosne in Hercegovine. Julius von Blaas, *Napad na Livno*, 1878 (Wikipedia Commons)

Okupacija in aneksija Bosne in Hercegovine

Avstro-Ogrska je po Berlinskem kongresu leta 1878 vojaško zasedla Bosno in Hercegovino⁵ (slika 3) in tu začela hitro in intenzivno uvajati nov upravni sistem, čeprav je ozemlje do aneksije leta 1908 formalno ostalo del turškega cesarstva.⁶ Zgodovinarji, ki proučujejo obdobje avstrijske vladavine v Bosni

⁵ Med mobiliziranimi vojniki, ki so bili napoteni v Bosno in Hercegovino, je bilo tudi približno 20.000 Slovencev. Več o tem glej: Stanislav Koblar, "Zakaj monografija o Slovencih v Bosni in Hercegovini", v: *Četrta stran trikotnika. Znameniti Slovenci in slovenska društva v Bosni in Hercegovini 1878–2000*, ur. Stanislav Koblar (Ljubljana, 2008), str. 12 (dalje: Koblar, *Zakaj monografija o Slovencih?*), in Vera Kržišnik-Bukić, *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe: 1831–2007* (Ljubljana, 2007) (dalje: Bukić, *Slovenci v Bosni*). O ozadju okupacije in aneksije Bosne in Hercegovine z vidika slovenskega prostora, glej: Rok Omahen, *Prva svetovna vojna bi se lahko začela že šest let prej. O avstro-ogrski priključitvi Bosne in Hercegovine, 12. oktober 2014*, *Svetovna vojna 1914–1918*, dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/prva-svetovna-vojna/prva-svetovna-vojna-bi-se-lahko-zacela-ze-sest-let-prej/348491>, pridobljeno: 4. 11. 2022.

⁶ Več o vzrokih zasedbe Bosne in Hercegovine, glej na primer: A. J. P. Taylor, *Habsburška monarhija 1809–1918. Zgodovina Avstrijskega cesarstva in Avstro-Ogrske* (Ljubljana, 1956) (dalje: Taylor, *Habsburška monarhija*); Noel Malcolm, *Bosnia, A short History* (London, 1994), str. 136–155 (dalje: Malcom, *Bosnia*). Iz novejšje bosanskohercegovske historiografije glej na primer: Mehmed Alija Bojić, *Historija Bosne in Bošnjaka* (Sarajevo, 2001), str. 129–160 (dalje: Bojić, *Historija Bosne in Bošnjaka*). Bosansko-hercegovsko zgodovinopisje čas zasedbe oz. okupacije pokrajine ocenjuje bolj kritično, kot tudi odnos in ravnanje zasedbenih oblasti, zlasti v času vojne uprave, do muslimanskega prebivalstva. Več o tem glej: Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka* (Sarajevo, 1998). Več o vzrokih prve svetovne vojne, povezanih z razmerami v Bosni in Hercegovini, glej: Eric Hobsbawm, *The Age of Empire, 1875–1914* (London, 1994), str. 323–327.

in Hercegovini, so si enotni, da tega časa ni mogoče ocenjevati črno-belo. Po eni strani je ozemlje doživelo napredek še posebej pri izgradnji infrastrukture, zagonu gospodarstva ter urbanističnemu in arhitekturnemu razvoju mest, po drugi strani pa avstrijske oblasti do razpada monarhije niso razrešile perečega agrarnega vprašanja na podeželju (fevdalizem je odpravila Kraljevina SHS šele leta 1921), kar je povzročalo nezadovoljstvo kmečkega prebivalstva.⁷ Četudi je avstro-ogrsko vlada postavila veliko število šolskih zgradb in uvedla gimnazije ter leta 1909 splošno šolsko obveznost, je, po nekaterih ocenah, zaradi strahu pred južnoslovanskim nacionalizmom zavirala obsežnejši razvoj šolstva in samouprave in se na vsak pojav upora proti oblasti odzivala izrazito represivno.

Bosna in Hercegovina po zasedbi leta 1878 ni bila ne del avstrijske, ne ogrske polovice monarhije. V upravnem in pravnem smislu je imela do razpada monarhije status posebnega področja – *corpus separatum*, na katerem so se prepletale jurisdikcije cesarja, skupne avstro-ogrske vlade, vlad Avstrije in Ogrske in lokalnih oblasti. Leta 1880 je bil sprejet zakon, ki je predpisoval način upravljanja Bosne in Hercegovine in je pomenil prehod iz zasedbene, vojne, v civilno administracijo. Določil je, da pokrajino upravlja skupna avstro-ogrsko vlada in v njenem imenu skupno ministrstvo za finance. Bosansko-hercegovsko zgodovinopisje, ki sicer čas okupacije in aneksije presoja kritično, kot najbolj pozitivno obdobje avstro-ogrske vladavine izpostavlja čas med letoma 1882 in 1903, ko je upravo Bosne in Hercegovine vodil minister za finance in zgodovinar Benjámin Kállay (1839–1903). Ta je zagovarjal in si prizadeval za razvoj posebne bošnjaške narodnosti in identitete.⁸ Hkrati je zaviral hrvaški in srbski nacionalizem. To je imelo še posebej dolgoročne posledice za muslimane,⁹ ki so se prvič vzpostavili kot samostojna entiteta, četudi je bošnjaška ideja sama do leta 1908 zatonila.¹⁰

Na lokalni ravni je bila kmalu po zasedbi vzpostavljena vlada *Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu* s sedežem v Sarajevu. Pisarna za Bosno pri ministrstvu za finance na Dunaju, ki je štela 60 uradnikov, je tako preko *Zemaljske*

⁷ Nezadovoljstvo lokalnega prebivalstva se je na začetku okupacije, torej v času vojaške uprave, kazalo v vrsti uporov, med drugim tudi proti mobilizaciji lokalnega prebivalstva v avstrijsko vojsko. Več o tem glej na primer: Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 130–134.

⁸ Bosansko-hercegovsko zgodovinopisje obdobje Kállaya označuje pozitivno in mu pripisuje značilnosti razsvetljenega absolutizma: "Izvršio je reorganizaciju uprave tako da je ona od čisto vojne /.../ dobila građanski karakter; doveo je visoko obrazovano i nepotkupljivo činovništvo; uveo je modernu administraciju i uredio sudstvo sa katastarskim odjeljenjima; zaveo je zakonitost i ravnopravnost građana; /.../ insistirao je na ravnopravnost oba pisma – latinici i ćirilici; već od 1883 godine uveden je u Bosni jedinstven Vuk-Daničićev fonetski pravopis u vladnim izdanjima i publikacijama za škole, a jezik zvanično nazvan bosanskim." (Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 134).

⁹ Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 138 in 144. Tudi o tem, kdaj zgodovinopisje uporablja veliko in kdaj malo začetnico pri terminu muslimani/Muslimani.

¹⁰ Več o tem glej: Malcom, *Bosnia*, str. 147–149.

Bosna in Hercegovina je bila za prebivalstvo monarhije eksotična. Upodobitev tradicionalnih noš je bila objavljena v *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Bd. 22: Bosnien und Hercegovina (Wien, 1901), str. 347 (*Europeana*)

vlade dejansko upravljala Bosno in Hercegovino. *Zemaljsko vlado* so sestavljali poglavar, ki je bil hkrati tudi poveljnik okupacijskega korpusa, civilni pomočnik poveljnika in vodje posameznih oddelkov. Četudi je zakon iz leta 1880

zamenjal vojaško upravo s civilno, je bil poveljnik *Zemaljske vlade* praviloma vojaška oseba.¹¹

Tudi po aneksiji 5. oktobra 1908 je Bosna in Hercegovina zadržala poseben položaj. Zdaj kronska dežela Habsburžanov znotraj dualistične monarhije, kjer so dežele pripadale bodisi Avstriji bodisi Ogrski, je Bosna in Hercegovina ostala tretja samostojna enota. Še vedno jo je po pooblastilu cesarja upravljal skupna vlada, toda njen pravni status se je še vedno razlikoval tako od Avstrije kot od Ogrske. Prebivalci Bosne in Hercegovine niso bili avstrijski ali ogrski državljani, ampak "bosansko-hercegovski zemljiški podaniki". Avstrijski cesar je 20. februarja 1910 razglasil ustavo za Bosno in Hercegovino *Zemaljski statut*, ki je uzakonil obstoječo ureditev in jo nekoliko nadgradil. Oblast je še vedno vršilo skupno ministrstvo za finance preko *Zemaljske vlade*, ustava pa je uvedla parlament, deželni svet in okrožni svet.¹² Upravno teritorialna razdelitev se po okupaciji ni spreminjala, le sandžake so preimenovali v okrožja s središči v Bihaću, Banjaluki, Tuzli, Travniku, Sarajevu in Mostarju, kadiluke pa v okraje. In če je v času osmanske uprave ozemlje upravljal 120 uradnikov, je njihovo število pod avstrijsko oblastjo do leta 1908 naraslo na 9533.¹³

Ozemlje Bosne in Hercegovine je bilo versko in etnično izrazito mešano. Po popisu iz leta 1879 je imela nekaj več kot milijon in pol prebivalcev, od tega jih je bilo dobrih 40 % pravoslavne vere, skoraj 40 % muslimanske in nekaj manj kot 20 % katoliške vere z le nekaj odstotki pripadnikov judovske in protestantske vere.¹⁴ Popis iz leta 1910 navaja, da je imela Bosna in Hercegovina takrat že skoraj dva milijona prebivalcev, od tega dobrih 30 % muslimanov, več kot 40 % pravoslavcev in več kot 20 % katolikov ter manj kot odstotek pripadnikov drugih veroizpovedi.¹⁵ Po popisu iz leta 1910 je bilo okoli 87 % prebivalcev nepismenih. Večina pravoslavnihih oz. katoliških prebivalcev se je najkasneje proti koncu 19. stoletja, ko so nacionalna gibanja dosegla tudi ta prostor, opredelila za Srbe oz. Hrvate, medtem ko so se muslimani opredeljevali različno. V času velikih kriz, kot sta bili na primer aneksija in prva svetovna vojna, je avstrijska oblast izkoriščala verske in etične skupine drugo proti drugi za doseg svojih ciljev, ki so bili usmerjeni v "neke vrste polkolonialno izkoriščanje Bosne in Hercegovine"¹⁶, še posebej njenih naravnih bogastev, kot so bili gozdovi in rude (*sliki 4 in 5*).

¹¹ Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 130.

¹² Prav tam, str. 148 in 149.

¹³ Malcom, *Bosnia*, str. 138.

¹⁴ Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 152. Rok Omahen navaja podobne podatke iz časopisa *Slovenec* z dne 8. 10. 1908. Časopis navaja, da so bili pravoslavci Srbi in katoliki Hrvati.

¹⁵ Povzeto po zvočnem zapisu pogovora Barbare Vodopivec z zgodovinarjem dr. Borivojem Miloševićem, 7. 9. 2022, Arhiv Republike Srbske, Banjaluka.

¹⁶ Pogovor z Borivojem Miloševićem.

namen iskale kolonije v Afriki, je habsburška monarhija višek svoje razumniške proizvodnje izvažala v Bosno in Hercegovino – upravne uradnike, graditelje cest, arheologe, etnografe in celo rentnike. Pokrajini sta dobili vse blagore cesarske vladavine: puščobne javne zgradbe, vzorne vojašnice za zasedbeno vojsko, banke, hotele in kavarne, dobro preskrbo z vodo za upravna središča in podeželska letovišča, kjer so si upravni uradniki in častniki oddihovali od bremena cesarstva. /.../ ... trideset let avstrijske vladavine prebivalcem teh dveh pokrajin ni dalo dosti: ni bilo zdravstvene službe, ne železnic z normalnimi tiri, ne ljudskih šol, in samoupravljanja ni bilo niti po vaseh. /.../ Ko bi pokrajini postali resnično del habsburškega cesarstva, bi dobili deželni zbor, šole, delavske zveze, agrarno reformo, ceste in železnice – kar koli si je pač ta ali oni pisatelj ali profesor na Dunaju zamišljal kot "avstrijsko idejo".¹⁷

Uradniki monarhije v novem okolju

Uvajanje novega reda s strani Avstro-Ogrske je pomenilo tudi napotitev velikega števila šolanega kadra iz ozemlja celotne monarhije v Bosno in Hercegovino, kot so bili uradniki, učitelji, strokovnjaki različnih, zlasti tehničnih ved, vojaki in pravniki. Še posebej so bili pri tem zaželeni strokovnjaki iz slovansko govorečega dela monarhije, kot so bili Čehi, Poljaki, pa tudi Slovenci, saj so bili jezikovno bližje domačemu prebivalstvu. Nova oblast namreč domačim uradnikom ni zaupala ali pa ti z njo niso hoteli sodelovati. Številni so se ob zasedbi izselili, zato je na tem ozemlju močno primanjkovalo ustrezno šolanih strokovnjakov. Pri napotitvi uradnikov v Bosno in Hercegovino sta bila tako pomembna znanje jezika in ustrezna izobrazba, še zlasti pa je bila pomembna politična korektnost in lojalnost.¹⁸

Pri državnih uslužbencih, ki so bili napoteni v Bosno in Hercegovino iz različnih delov monarhije, so bili ključni kriteriji izobrazba, znanje jezika in zvestoba vladi. Tudi v novem okolju so prišleki ohranjali nacionalno in versko identiteto, a prevladovala je pripadnost dvoru in cesarju. To se je spremenilo šele v letih pred prvo svetovno vojno. Leta 1880 je bilo v Bosni in Hercegovini 4500 priseljencev iz avstrijskega dela in 12.000 priseljencev iz ogrskega dela monarhije, njihovo število pa se je do leta 1914 povečalo na 47.000 tistih, ki so prihajali iz avstrijskega in 61.000 tistih, ki so prihajali iz ogrskega dela; mnogi od njih so bili tu sicer zgolj začasno in se niso za stalno naselili.¹⁹ Iz avstrijskega dela so prihajali tudi Slovenci; po popisu iz leta 1910 je v Bosni in Hercegovini živelo

¹⁷ Taylor, *Habsburška monarhija*, str. 172 in 246.

¹⁸ V času avstrijske oblasti je bila Bosna in Hercegovina deležna obsežne kolonizacije iz monarhije in sicer tako izobražencev v mesta kot agrarne kolonizacije na podeželje.

¹⁹ Malcom, *Bosnia*, str. 143.

3180 Slovencev, kar je predstavljalo 0,16 % celotne populacije. Zaposleni so bili predvsem v državni službi, financah, gospodarskih družbah in žandarmeriji.

Med uradniki je bilo Slovencev 388 oz. 3,51 % odstotka vseh.²⁰ Uradniki, ki so bili napoteni v Bosno in Hercegovino, so se soočali s številnimi izzivi; tisti, ki so prihajali v prvem valu takoj po okupaciji, seveda z večjimi, saj je takrat novi red šele nastajal. Po eni strani jim je motivacijo predstavljal prihod v novo okolje in s tem povezani izzivi, po drugi strani pa so bili do novih priložnosti zadržani, saj je Bosna in Hercegovina za mnoge zaradi zaostalosti in revščine, pa tudi zaradi nepoznavanja, predstavljala dobesedno črno luknjo.²¹ Dejansko so ljudje izven mest živeli "kot v srednjem veku".²² Ob tem status uradnikov še ni bil urejen na način, da bi predstavljal stabilno karierno pot in ustrezno dobro plačilo.²³ Tisti pa, ki so prihajali v te kraje od sredine 1880-tih naprej, so prihajali in se umeščali v že vzpostavljeno hierarhijo in sistem. Praviloma so bili to zaradi večje privlačnosti položaja bolje izobraženi in izkušeni strokovnjaki. A domačini prišlekov na začetku niso dobro sprejeli in so jih imenovali "*kuferashi*".²⁴ Nekateri priseljenci so po letu 1918 Bosno in Hercegovino zapustili, nekatere so pregnali, če so se kompromitirali med prvo svetovno vojno, mnogi pa so ostali in njihovi potomci živijo tu še danes.²⁵

Pravna ureditev in sodstvo v okupirani Bosni in Hercegovini

Medtem ko je avstrijska oblast upravni sistem takoj po okupaciji vzpostavljala hitro in učinkovito, je bil prehod na pravnem področju mnogo počasnejši in je potekal na način postopnega preoblikovanja. Po letu 1878 naj bi v Bosni in Hercegovini veljalo vojaško pravo,²⁶ a avstrijske oblasti so oznanile, da do nadaljnjega veljajo osmanski zakoni, dokler ne bodo postopno zamenjani z zakoni, ki bodo spisani posebej za Bosno in Hercegovino. Šeriatsko pravo je

²⁰ Koblar, "Četrta stran trikotnika", str. 15.

²¹ Pogovor z Borivojem Miloševićem.

²² Zvočni zapis pogovora Barbare Vodopivec z dr. Zoranom Pejašinićem, Arhiv Republike Srpske, Banjaluka.

²³ Začasni status položaja uradnika je bil ukinjen in pravno urejen leta 1886 in s tem je služba v Bosni in Hercegovini postala bolj privlačna. Več o tem glej: Koblar, "Četrta stran trikotnika", str. 14.

²⁴ Pogovor z Borivojem Miloševićem.

²⁵ Več o tem glej: Bukić, *Slovinci v Bosni*.

²⁶ Do leta 1882 je bila na tem prostoru vojaška oblast; ustanovljena so bila vojna poveljstva, vojaška sodišča, žandarmerija in policija, a še posebej na pravnem področju je oblast ostajala taktično previdna in dejansko puščala zatečeno stanje in je "...u biti zadržala zatečeno administrativno organizacijo u Bosni i Hercegovini, pravni poredak, poreski sistem i postojeće stanje agrarnih odnosa." Seveda pa je mesta v administraciji in postopno tudi v sodstvu nadomeščala z osebjem iz monarhije (Bojić, *Historija Bosne i Bošnjaka*, str. 129).

bilo vključeno v novo institucionalno shemo pravosodja. Na najnižji ravni so delovala okrajna (*kotarska, sreska*) sodišča, kjer je deloval po en sodnik in so bila združena z upravo okraja (upravnik). Tu so delovala tudi šeriatska sodišča (*kadija*), ki jih nova oblast ni ukinila in so ostala pristojna za sojenje muslimanom v civilnih zadevah. Do začetka 20. stoletja so bili torej ti uradi oz. sodišča spoj upravnega organa in sodstva, leta 1907 pa so se razcepili na okrajni urad in okrajno sodišče. Okrajni sodnik je bil pravno avtonomen, toda disciplinsko odgovoren upravniku, ki je bil pogosto vojaška oseba, kar je lahko vzpostavljalo zapletena personalna razmerja. Na drugi stopnji so bila okrožna sodišča s sodniškimi sveti, ki so jih sestavljali po trije sodniki, sodišču pa je predsedoval predsednik. V Sarajevu je bilo ustanovljeno vrhovno sodišče *Vrhovni zemaljski sud*, pri katerem je delovalo tudi apelacijski sodišče *Vrhovni šeriatski sud*.²⁷

Teritorialna razmejitev jurisdikcije sodišč je ostala po okupaciji in aneksiji nespremenjena, ena najopaznejših značilnosti in posebnosti ravnanja novih oblasti pa je bila napotitev pravnikov v regijo, ki so bili nato umeščeni v obstoječo strukturo pravosodja. Sprva so bili ti uradniki, tudi sodniki, manj izkušeni, kasneje, od sredine 1880-tih let, še zlasti v času Kállayeve vlade, pa so prihajali bolj izkušeni strokovnjaki. Mlade in neizkušene so praviloma nastavljali na okrajna (kotarska) sodišča in jih, pogosto tudi letno, menjavali po različnih manjših krajih. Sčasoma se je ustalila karierna pot mladih pravnikov, ki so izkušnje najprej pridobivali po različnih manjših okrajnih sodiščih, nastopili nato službo na določenem okrožnem sodišču, kjer so že sprejemali pomembnejše odločitve, nato pa so morda celo napredovali do vrhovnega sodišča. Sodnike na okrajnih sodiščih je imenovala *Zemaljska vlada*, sodnike na okrožnih sodiščih in višje pa skupno ministrstvo za finance.

Tako kot pri drugih uradniških poklicih, sta bili tudi v sodstvu ključni kvalifikaciji ustrezna izobrazba (gimnazija in nato študij prava) in opravljeni državni izpit. Ker je bil jezik sodnih procesov "zemaljski jezik", je bilo tudi tu pomembno poznavanje jezika, zato je veliko število sodnikov prihajalo iz slovanskega dela monarhije. Pogosto je bilo pri napotitvi prav slednje odločilno. Nema lokrat so bili pravniki tudi vojaki oz. rezervni oficirji. Šele leta 1908 je bila namreč ukinjena jurisdikcija vojnih sodišč nad civilnim pravom, kar pomeni, da je bil tudi vojaški čin do takrat ena od prednosti pri napotitvi v to deželo. Posebnost je bila tudi, da so se morali pravniki v Bosni in Hercegovini naučiti povsem novega pravnega reda, ki ga pred tem niso študirali; to je bilo osmansko pravo. Avstro-Ogrska oblast je namreč najprej pristopila k reformi kazenskega in gospodarskega prava, medtem ko so civilnopravne zadeve ostale domala nespremenjene in pod vplivom osmanskega prava vse do razpada monarhije. Stare osmanske zakone so

²⁷ Malcom, *Bosnia*, str. 138.

pogosto prevedli v nemščino in so bili tako še naprej v veljavi. Čeprav je torej imela okupirana Bosna in Hercegovina v monarhiji poseben upravni status in ni sodila v nobeno od obeh enot monarhije, sta bila hkrati v rabi osmansko in avstrijsko pravo. Pravni strokovnjaki, ki so dobro poznali oba pravna sistema, so bili tako še posebej cenjeni. Ti pravniki so bili tako pomemben dejavnik postopnega preoblikovanja in modernizacije pravnega sistema v Bosni in Hercegovini, kar je posledično pripeljalo tudi do preoblikovanja in modernizacije celotne družbe.²⁸ Pravzaprav je bila pravnozgodovinsko gledano to njihova najpomembnejša vloga, kot pojasnjuje pravni zgodovinar dr. Mehmed Bečić. Po letu 1918 je veliko sodnikov ostalo na položajih, kar je bilo pogojeno tudi s tem, da bi se sistem sicer sesul, saj je tudi nova država potrebovala izobražene in kvalificirane strokovnjake. Poleg tega se pravni sistem ni spremenil, veliko sodnikov pa je prihajalo z ozemelj, ki so bila zdaj del nove države.²⁹

Karierna pot Augustina Oblaka

Prihod v Bosno in Hercegovino je bil za Augustina Oblaka, ki se je šolal na Dunaju in izpopolnjeval v Pragi in v Gradcu, nedvomno šok. Še posebej, ker je službovanje začel v manjših lokalnih središčih. A šok bi bil še večji, kot smo videli, če bi prispel takoj po okupaciji. Do sredine 1880-tih let se je namreč Bosna in Hercegovina vendarle že do določene mere preobrazila na področjih izobraževanja, arhitekture, infrastrukture in uprave. Glede na to, da je Oblak v tem okolju ostal vse svoje aktivno življenje, se je več kot očitno prilagodil, uspešno vključil v lokalno okolje, si tu ustvaril družino in zgradil svojevrstno identiteto. Umestil se je v obstoječo družbeno strukturo in družabno življenje in k temu načinu življenja prispeval tudi sam. Kot sodnik je bil v družbi spoštovan in s tem pripadnik elite, novega družbenega sloja, ki so ga v večini sestavljali priseljenci iz različnih delov monarhije. V okolju, ki je bilo pretežno nepismeno, je po eni strani predstavljal izobraženega in zato visoko spoštovanega uradnika ter predstavnika monarhije, ki je kljub nasprotujočim odzivom lokalnega prebivalstva predstavljala napredek in evropski način življenja. Po drugi strani pa je bil kot sodnik nosilec reda in pravičnosti. Držo pokončnega, zanesljivega in odgovornega sodnika, ki še odzvanja v spominih njegovih potomcev, je skrbno negoval tudi z vrsto ritualov, kot na primer sprehod po banjaluški promenadi na Gospodski ulici ali pa vožnja s kočijo v službo na sodišče.³⁰

²⁸ Značilnosti pravnega sistema v času Avstro-Ogrske oblasti v Bosni in Hercegovini in vloga pravnikov oz. sodnikov je povzeta po zvočnem zapisu pogovora Barbare Vodopivec z dr. Mehmedom Bečićem, Pravna fakulteta Univerze v Sarajevu, Sarajevo, 9. 9. 2022.

²⁹ Pogovor z Mehmedom Bečićem.

³⁰ Pogovor Barbare Vodopivec z Zoranom Doršnerjem, Sarajevo, 10. 9. 2022.

Plakat, ki prikazuje Bosno in Hercegovino kot središče pridelovanja tobaka in tobačnih izdelkov, ok. 1900 (*Europeana*)

Augustin Oblak je imel potrebno izobrazbo in kvalifikacije za sodniško službo, še več, kot slovansko govoreči uradnik in rezervni oficir je ustrezal domala vsem kriterijem za službovanje v Bosni in Hercegovini.³¹ V njegovi personalni mapi (*slika 6*) najdemo zapis, da je govoril slovensko, srbsko-hrvaško in nem-

³¹ Prav tako kot za Nemčijo lahko tudi za monarhijo rečemo, da je v drugi polovici 19. stoletja gojila strogo hierarhično vojaško organizacijo in si prizadevala za ugled vojske v družbi. Statusu rezervnega oficirja je bil pripisan velik pomen in v to skupino je s tem, ko je bil v času študija enoletni vojaški prostovoljec z zaključenim oficirskih izpitom, sodil tudi Augustin Oblak. Nedvomno je bil to dodatni razlog, da je dobil mesto sodnika v takrat nemirni Bosni in Hercegovini (Pogovor z izr. prof. dr. Vladimirjem Simičem, upokojenim profesorjem pravne zgodovine Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, april 2022. Glej tudi na primer: Jürgen Kocka, "The European Pattern and the German Case", v: *Bourgeois society in nineteenth-century Europe*, ur. Jürgen Kocka in Allan Mitchell (Oxford, 1993), str. 3–32).

ško. Kot "domovino" je zapisal Vrhniko, pri razdelku o premoženju pa je zapisal "*nema imetka*". To pomeni, da ni bil lastnik nepremičnin in da je najverjetneje bival v državnih ali najemnih stanovanjih, kar je bilo zaradi številnih selitev tudi razumljivo in smiselno. Iz letnih ocen njegovega dela in značaja, ki so shranjene v njegovi personalni mapi, izvemo, da je bil moralno vzoren, politično korekten in uspešen pri opravljanju svojega dela, ki je bilo vsa leta ocenjeno kot zelo dobro:

Sposoban, bistar, dobro pozna je zakon i naredbe, veoma maljiv, u rješavanju stvaran i kratak, ponajviše zaposlen u predmetu suda radničkog osiguranja i u poslovima ekspropriacije sa vrlo dobrim uspjehom, dočim je referat u predmetu trgovačkog registra ponešto zapušten uslijed nepregledovanja F-registra; ozbiljan, pouzdan, mirne naravi i uz to energičan, bezprekornog vladanja u službi i izvan, za upravo okružnim sudom sposoban; živi z srešenim materialnim prilikama; tjelesno prilično zdrav.³²

Augustin Oblak je sodniški izpit opravil pri Vrhovnem sodišču za Bosno in Hercegovino v Sarajevu, dne 21. avgusta 1897, in sicer z "zelo dobrim uspehom".³³ Zelo dober uspeh je na vseh dokumentih, kjer je opisoval svoje kvalifikacije in izkušnje, vedno poudaril in podčrtal, kar kaže na to, da je bil nanj zelo ponosen. Izpit je opravil, ko je že dobri dve leti služboval v Bosni. Prvo delovno mesto v državni upravi Bosne in Hercegovine je dobil aprila 1895,³⁴ ko ga je *Zemaljska vlada* imenovala za sodnega prislušnika (avskultanta) na Okrožnem sodišču v Mostarju (*slika 7*). Julija leta 1896 je bil prestavljen na okrajni urad v Prnjavoru. Okrajni uradi, na katerih je Oblak služboval 18 let, so bili politične oblasti na lokalni ravni, ki so združevale več funkcij, zlasti davčne urade in sodišča prve stopnje. Manj kot leto kasneje, aprila 1897, je bil Oblak nameščen na okrajnem uradu v Brčkem, ki je bilo takrat malo mestece z nekaj manj kot 6000 prebivalci. Največ je bilo muslimanov, skoraj 3000, nato so sledili kristjani z nekaj več kot 1600 prebivalci in nato skoraj 200 Judov.³⁵

Decembra leta 1897 je napredoval v nazivu in postal sodni pripravnik (pristav) ter bil septembra 1898 premeščen v okrajni urad v Ljubuškem. Nato je bil septembra 1900 prestavljen v okrajni urad v Čajničah, ki je imel, na primer, leta

³² BA ARSBL, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana).

³³ BA ARSBL, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana).

³⁴ BA ARSBL, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana).

³⁵ *Bosanski glasnik – opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu*, 1917, št. 13, str. 67.

Zgradba Okrožnega sodišča v Mostarju, zgrajena leta 1909, kmalu potem, ko je tu služboval Augustin Oblak. Mogočne sodne in upravne zgradbe so tudi simbolno izražale moč nove oblasti (foto: Barbara Vodopivec)

1902 zaposlenih 11 uradnikov. To so bili upravnik, gozdarski pripravnik, okrajni zdravnik, okrajni veterinar, sodnik, sodnik šerijatskega sodišča, dva manipulativna uradnika in trije davčni uradniki.³⁶ Julija 1903 je bil premeščen v okrajni urad v Nevesinjah. Tu je postal okrajni sodnik, nato pa se je julija 1906 preselil na okrajni urad v Livnem. Leta 1907, ko je Oblak služboval v Livnu, je imelo okrajno sodišče sedem uslužbencev (okrajni sodnik, dva sodna pripravnika, sodnik šerijatskega sodišča in trije drugi uradniki).³⁷

Oktobra 1908 je Oblak nastopil službo na okrajnem sodišču v Bugojnu. Mesto, ki danes šteje slabih 35.000 prebivalcev, je postalo leta 1880 središče

³⁶ *Kalendar Bošnjak*, 1902, str. 19.

³⁷ *Kalendar Bošnjak*, 1907, str. 28 in 29.

*Stari konak, zgradba, v kateri sta delovala tudi okrajni urad in sodišče, je prva na desni. (Opčinski sud u Bugojnu (*opsud-bugojno.pravosudje.ba*))*

okraja (*kotara*), kar je močno pospešilo njegov razvoj. Vzpostavljen je bil okrajni urad, v sklopu katerega so delovali sodišče, davčni urad, gozdna uprava, vojnopoštna in telegrafska postaja, finančni oddelek in verske ustanove. Sprva je urad deloval v zgradbi Stara gostilna (*Stari konak*), kasneje pa so v zraven prislonili novo stavbo okrajnega urada (*slika 8*).³⁸ Ta stavba je še danes ohranjena in kljub temu, da je zlasti v delu, ki gleda na cesto, predelana, je še vedno mogoče razbirati osnovne gabarite in videz prvotne stavbne zasnove. V Bugojnu so imeli v neposredni bližini okrajnega urada sedež tudi mnogi drugi višji uradi, od prvostopenjskega sodišča, cestne uprave, poveljstva policije do muslimanskih, pravoslavnih in katoliških predstavništev.

Za izvajanje vseh teh služb je v Bugojno prihajalo veliko število državnih uradnikov, zanje pa je bilo treba zgraditi upravne stavbe in stanovanja,³⁹ kar je dalo kraju mestni videz in pospešilo njegov urbanistični razvoj. Čeprav ne vemo, kje v Bugojnu je Oblak stanoval, lahko zato dovolj zanesljivo domnevamo, da je stanoval v bližini okrajnega urada, ki je bilo skupaj z drugimi upravami administrativno središče mesta (*slika 9*). Če sodimo po velikosti in zasnovi

³⁸ Ahmed Kico, *Gračanica u Skopaljskoj dolini* (Bugojno, 2022), str. 32.

³⁹ Kico, *Gračanica*, str. 32.

Gruntovniško povjerenstvo u Bugojnu

Tekući broj 192 redovne knjige gruntovničkog povjerenstva.

Dne 17/10 1910

Početak u 10⁴⁵ sati 10 podne.

Kupoprodajni ugovor.

Prisutni:

Predsjedatelj: sudski hot sudac Oblak

Članovi: činovnik poreznog ureda: Fezimehić
gruntovničar: Obak
šeriatski sudac: Bukrica
član kotarskog upravnog vijeća: Karadžić
zakleti perovogja: Erđić

Kupoprodajni ugovor.

1. Prodavaoc Marko Sapina pok. Fure iz Tihomišlja

2. Frano i Ivo Delac pok. Fure iz Tihomišlja

prodaje kupcu Frano i Ivo Delac pok. Fure iz Tihomišlja

1/2 dio nekretnina, upisanih u gruntovnom ulošku broj 222 katastralne općine Tihomišlje

u A I. naime kat. čestice u broj oranic 1892 u površini

od 4 dun. 560 m² oranic 1892

Kupoprodajna pogodba, sklenjena na okrajnem sodišču v Bugojnu. V zadevi je predsedoval sodnik Augustin Oblak (Općinski sud u Bugojnu (*opsud-bugojno.pravosudje.ba*))

še ohranjene stavbe, po stari fotografiji okrajnega urada in po pripovedovanju poznavalcev zgodovine kraja, pa je povsem verjetno, da je z družino živel prav v tej stavbi. Tako kot v celotni Bosni in Hercegovini je avstro-ogrska oblast tudi v Bugojnu ustanovila državne šole. V mestu še danes stoji stavba gimnazije, ki je bila zgrajena konec 19. stoletja v značilnem neomavrskem slogu in predstavlja eno od središč družabnega in kulturnega življenja Bugojna. Gotovo je bilo temu tako tudi v času Oblaka. Zanimivo je, da so leta 1879 prav v Bugojnu začeli graditi največjo katoliško cerkev v Bosni in Hercegovini. Gradnja cerkve sv.

Augustin Oblak (sedi drugi z desne v prvi vrsti) kot sodnik vojnega sodišča med prvo svetovno vojno, 1914 (Zasebni arhiv družine Oblak, Zagreb)

Antona Padovanskega so zaključili leta 1886.⁴⁰ Podeželje v okolici Bugojna, kjer so se ljudje tako kot drugod v Bosni in Hercegovini, ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo, je imela dolgo turški vitez in značaj.⁴¹ Za celotno 19. stoletje pa je za to regijo značilen porast števila katoliškega in upad števila muslimanskega prebivalstva kot posledica vojn, epidemij kuge in migracij, povezanih z avstro-ogrsko zasedbo.⁴²

Leta 1907 so se okrajni uradi in okrajna sodišča razdružili in sodniki so delovali na okrajnih sodiščih. Marca leta 1910 je Oblak napredoval v naziv sodnega tajnika, nato pa ga je februarja leta 1913 skupno ministrstvo za finance premestilo na okrožno sodišče v Banjaluki. Med prvo svetovno vojno je od avgusta do novembra 1914 služboval na k.u.k. vojnem sodišču v Banja Luki "*kao voditelj istrage*" (slika 10), nato pa od konca novembra do srede decembra 1914 "*kao sudaski činovnik*" pri k.u.k. okrožnem poveljstvu v Loznici in

⁴⁰ Prav tam, str. 35.

⁴¹ "... (se) svuda vide turski seoski posjedi usred dobro obrađenih poljan." (Kico, *Gračanica*, str. 34).

⁴² Kico, *Gračanica*, str. 106.

Pecki v Srbiji. Nato se je vrnil na okrožno sodišče v Banjaluki,⁴³ kjer je septembra 1915 napredoval v naziv sodnega svetnika. Med okrajnimi in okrožnimi sodišči so bile v številu uradnikov velike razlike, skladno seveda z večjimi pristojnostmi in delokrogom drugostopenjskih sodišč. Tako je bilo na Okrožnem sodišču in državnem odvetništvu v Banjaluki leta 1917, ko je bil Oblak tam sodni svetnik, kar 33 zaposlenih (predsednik sodišča, podpredsednik sodišča, devet sodnih svetnikov, pet sodnik tajnikov, pet sodnih pripravnikov, sedem prislušnikov, osem drugih uradnikov in dva državna odvetnika).⁴⁴ Decembra 1918, torej že po vojni, je Oblak po ukazu Kraljevega Veličanstva Regenta Aleksandra, napredoval v sodnega nadsvetnika. Od 16. decembra 1931 do 21. marca 1932 je bil v. d. predsednika sodišča, nato pa je do upokojitve leta 1934 opravljal delo sodnika.⁴⁵

Banjaluka

Banjaluka ima v zgodbi Augustina Oblaka in njegove družine posebno mesto. Tu je družina bivala najdlje in tu je vseh šest njegovih otrok hodilo v gimnazijo, vključno s tremi hčerami, ker je bilo za začetek 20. stoletja nekaj posebnega. Tu je oče družine s sojenjem v procesu, ki ga lahko povežemo z obračunom oblasti z mladobosankim gibanjem, dosegel vrhunec svoje sodniške kariere. Versko in nacionalno bogato okolje Banjaluke in pa prepišno obdobje razkroja monarhije, na katerega so se odzvali zlasti mladi, je močno vplivalo na celo družino in še posebej na Oblakove otroke.⁴⁶

⁴³ BA ARSBL, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana).

⁴⁴ *Bosanski glasnik*, 1917, št. 13, str. 94.

⁴⁵ Kronologija službovanja Augustina Oblaka v Bosni in Hercegovini je sestavljena po naslednjih virih: BA ARSBL, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana); *Kalendar Bošnjak: kalendar za prostu godinu* za leta 1897 (str. 75), 1900 (str. 84), 1901 (str. 17), 1902 (str. 19), 1903 (str. 19), 1904 (str. 18), 1905 (str. 18), 1906 (str. 19), 1907 (str. 28/29), 1908 (str. 30) in 1909 (str. 30/31), 1912 (str. 82), 1913 (str. 92) in 1914 (str. 70/71), dostopno na spletni strani Nacionalne in univerzitetne knjižnice Bosne in Hercegovine, Digitalne zbirke: https://kolekcije.nub.ba/search?query=Kalendar+Bo%C5%A1njak&query_type=keyword&record_types%5B%5D=Item&record_types%5B%5D=File&record_types%5B%5D=Collection&record_types%5B%5D=SimplePagesPage&submit_search=Search, pridobljeno: 11. 11. 2022; *Bosanski glasnik* za leti 1898 (str. 88) in 1917 (str. 94), dostopna na spletni strani Nacionalne in univerzitetne knjižnice Bosne in Hercegovine, Digitalne zbirke: https://kolekcije.nub.ba/search?query=Bosanski+glasnik&query_type=keyword&record_types%5B%5D=Item&record_types%5B%5D=File&record_types%5B%5D=Collection&record_types%5B%5D=SimplePagesPage&submit_search=Search, pridobljeno: 11. 11. 2022.

⁴⁶ O tem bo govora v nadaljevanju prispevka.

Stavba vojašnice v Banjaluki, ki so jo avstro-ogrske oblasti zgradile kmalu po zasedbi Bosne in Hercegovine leta 1878. Danes je v stavbi Arhiv Republike Srpske (Verica M. Stošić in Nebojša Radmanović, *Banjaluka. Centar Vrbaske banovine* (Banja Luka, 2019), str. 86)

Pred nastopom avstrijske oblasti je bila Banjaluka del Bosanskega pašaluka, ki je bil neke vrste vojna krajina oz. trdnjava turškega cesarstva proti Evropi.⁴⁷ Bila je malo mestoce turškega videza z manj kot 10.000 prebivalci, brez infrastrukture, ki je zaradi strateškega položaja pogosto nosilo breme vojaških sporov. Čeprav se je modernizacija deloma začela že v času Osmanskega cesarstva (leta 1872, na primer, dobi mesto prvo železniško povezavo z Zagrebom), pa za Banjaluko obdobje po letu 1878 pomeni razcvet. Železniška proga je povezala mesto z Dunajem in na ta način dobesedno pripeljala Evropo v mesto, saj je stara železniška postaja stala prav v središču Banjaluke. Zgrajena je bila tovarna tobaka, ki je zaposlila veliko število lokalnih prebivalcev, zlasti žensk, in okrepila delavski razred v mestu. Banjaluka je postala sedež tako katoliške kot pravoslavne škofije in s tem versko središče. Izjemnega pomena je bila ustanovitev realne gimnazije (t. i. Velike realke) leta 1895. Popis prebivalstva iz tega leta navaja, da je imela Banjaluka 13.566 prebivalcev (od tega 1246 vojakov), ki so živeli v 2385 hišah. Največ je bilo muslimanov (7524) sledili so pravoslavci (2775), katoliki (2882), Judje (336) in nato ostali.⁴⁸

⁴⁷ Oris zgodovine Banjaluke je povzet po zvočnem zapisu pogovora Barbare Vodopivec z Zoranom Pejašinićem, Arhiv Republike Srpske, Banja Luka, 7. 9. 2022 in po literaturi: Zoran Pejašinić, *Banja Luka. Alejama prošlosti i sadašnjosti – Vodič* (Banja Luka, 2022) (dalje: Pejašinić, *Banja Luka*); Borivoje Milošević, *Banjaluka u borbi za oslobođenje i ujedinjenje: Povodom jednog vijeka od završetka Prvog svjetskog rata* (Banja Luka, 2018); Verica M. Stošić, Nebojša Radmanović, *Banjaluka. Centar Vrbaske banovine* (Banja Luka, 2019); *Zemljotres u Banjaluci 1969: solidarnost, obnova i izgradnja. Katalog razstave* (Banja Luka, 2019).

⁴⁸ *Kalendar Bošnjak*, 1900, str. 84.

Gosposka ulica, glavna ulica v središču Banjaluke (*Wikimedia Commons*)

Mesto se je po avstro-ogrski zasedbi postopoma spreminjalo in postajalo vedno bolj podobno drugim avstro-ogrskim manjšim središčem. Stara, orientalska Banjaluka, je ostajala južno od reke Vrbas, severno pa se je razvijal evropski del mesta. Tu je bila zgrajena vojašnica, ki velja za prvo avstro-ogrsko stavbo v Bosni in Hercegovini in je danes sedež Arhiva Republike Srpske (*slika 11*), tu so nastale ulice, ki so veljale za elitni del mesta in tu je nastala vilška četrt z nekaj reprezentativnimi vilami. Banjaluka je postala mesto alej, saj so jih zasadili kar 17 kilometrov, kar ostaja značilnost mesta še danes. Leta 1969 je Banjaluko prizadel močan potres, ki je porušil velik del mesta, zato danes mnogih stavb iz časa avstrijske oblasti ni več.⁴⁹ Značilna za tisti čas ostaja Gosposka ulica (v originalu Gospodska ulica; od 1878 do 1918 se je imenovala Herrengasse) (*slika 12*), ki velja za simbol Banjaluke. Tu je bila nekdanja promenada in na tej ulici si je mogoče še danes zamišljati, kako je bilo videti mesto v času, ko je tu služboval Augustin Oblak.

⁴⁹ Dr. Zoran Pejašinić kot prelomnice v razvoju Banjaluke izpostavlja začetek avstro-ogrške oblasti leta 1878, prvo svetovno vojno in nov državni okvir, ko mesto postane središče Vrbaske banovine in drugo svetovno vojno, bombardiranje mesta leta 1944 ter potres leta 1969. Bombardiranje in potres sta temeljito spremenila podobo Banjaluke, zato danes zaman iščemo podobo mesta izpred druge svetovne vojne.

V začetku 20. stoletja je mesto štelu že ok. 15.000 prebivalcev.⁵⁰ Še vedno so prevladovali muslimani, sledili so jim Srbi in Hrvati. V mestu je bilo tudi približno 500 Judov, nekaj sto belih Rusov in 200 do 300 Slovencev. Te skupnosti, čeprav maloštevilne, so pomembno prispevale k razvoju mesta. Judje, na primer, so odprli prve lekarne, prve banke, prvi kino, celo vrsto obrtnih delavnic, bili so tudi profesorji na Veliki realki in njihovi otroci so hodili na to šolo. Tudi beli Rusi so bili zelo izobražena skupina in so bili v mestu dobro organizirani. Večina jih je imela vsaj srednjo šolo, govorili so po več jezikov, med njimi pa so bili tudi glasbeniki in drugi strokovnjaki.⁵¹ Prebivalstvo mesta je spremembe in novo oblast sprejemalo različno, a prebivalstvo na podeželju je bilo razočarano, ker je vprašanje lastništva zemlje ostajalo nerešeno.

Prva svetovna vojna je Banjaluko močno prizadela in povzročila gospodarsko stagnacijo. Mesto se je soočilo z revščino, lakoto in nalezljivimi boleznimi (tifus in gripa). Po razpadu monarhije Banjaluka dolgo ni čutila bistvenih sprememb in je bila potisnjena na rob razvoja. Za čas od leta 1918 do 1929 obstaja pregovor, ki pravi, da so se Banjaluke izogibali celo prodajalci Singer šivalnih strojev.⁵² Ponovni zagon je mesto doživelo po uvedbi diktature kralja Aleksandra, ko je postalo prestolnica Vrbaske banovine in s tem politično, gospodarsko in kulturno središče. Ponovno se je začelo priseljevanje izobražencev, od zdravnikov do različnih strokovnjakov, mesto pa je dobilo vrsto reprezentativnih zgradb, od Hotela Palace do Banskega dvora in gledališča. Zgodovinarji pravijo temu obdobju zlata doba Banjaluke. Augustin Oblak je torej leta 1934 zapustil mesto, ki je bilo povsem drugačno kot na predvečer prve svetovne vojne.

Ustanovitev Velike realke 4. oktobra 1895, v času, ko je bila večina prebivalstva mesta nepismena, je bila za Banjaluko pomembna iz več razlogov. Impozantna je bila že sama zgradba gimnazije, ki je bila replika stavbe sarajevske gimnazije arhitekta Karela Paříka (1857–1942) (*slika 13*). Postavljena je bila na vzpetino nad banjaluško trdnjavo oz. gradom in je tako ne le simbolno, ampak tudi dejansko delovala kot svetilnik znanja in kulture.⁵³ Ravnatelji in profesorji na tej šoli so bili različnih narodnosti in veroizpovedi in so prihajali z vseh koncev monarhije. Velika realka je bila desetletja središče inteligence, profesorji in dijaki pa so predstavljali intelektualno elito mesta. Družili so se v kavarnah in čitalnicah, spodbujali so nastanek prvih časopisov in bili prinašalci tiskov in literature iz tujine. Nekateri med njimi so bili priznani znanstveniki in literati.⁵⁴

⁵⁰ Pejašinić, *Banja Luka*, str. 79. Pred začetkom druge svetovne vojne je mesto štelu že 32.000 prebivalcev.

⁵¹ Več o ruski emigraciji glej: Zoran S. Mačkić, *Iz rodine u Banjaluku. Ruska Emigracija u Banjaluci* (Banja Luka, 2018).

⁵² Pogovor z Zoranom Pejašinićem.

⁵³ Pogovor z Zoranom Pejašinićem.

⁵⁴ Pogovor z Zoranom Pejašinićem.

Stavba Velike realke v Banjaluki, replika sarajevske gimnazije arhitekta Karla Paфика (1857–1942). Stavba je bila v potresu leta 1969 močno poškodovana in nato porušena (*Wikimedia Commons*)

Uradni jezik v času avstro-ogrske vladavine je bil srbsko-hrvaški (za časa Kállayja nekaj časa tudi bošnjaški) in to je bil tudi učni jezik na realki, čeprav so se dijaki učili tudi nemščino in kasneje, ko je realka prerasla v gimnazijo, grščino in latinščino. Pisali so v latinici in cirilici, saj sta bili obe pisavi enakovrni. Velika realka je bila dolga desetletja ponos Banjaluke in okolice. Ko je potres leta 1969 močno poškodoval stavbo in so jo po čustveni polemiki porušili, so nekateri prebivalci mesta jokali.

Dijaški proces

Banjaluška Velika realka pa ima pomembno mesto v zgodovini prostora in v zgodbi Augustina Oblaka zaradi tajnih dijaških društev, ki so se pojavila v začetku 20. stoletja in so bila protiavstrijsko usmerjena, nekatera pa tudi že jugoslovanska. Posredno so bila povezana z usmeritvijo in delovanjem gibanja Mlada Bosna, ki je delovalo proti oblasti, zato je država ta gibanja odločno preganjala. Takratni šolski zakoni niso dovoljevali organiziranja dijakov na politični podlagi. Paradoks realke je bil tako, da jo je ustanovila Avstro-Ogrska, da so bili profesorji državni uslužbenci, katerih naloga je bila vzgajanje lojalnih državljanov, a prav tu, med dijaštvom in profesorji realke, so zrasla za oblast tako moteča uporniška tajna dijaška gibanja. Podobno je bilo na drugih gimnazijah; na mostarski naj bi se rodilo gibanje Mlada Bosna, dijaki pa so se protidržavno

udejstvovali tudi na gimnazijah v Tuzli in v Sarajevu. Septembra 1915 je *Zemaljska vlada* gimnaziji v Mostarju in Tuzli celo zaprla.

Razlogi, da so se dijaki v celotni regiji zavzemali za osvoboditev Bosne in Hercegovine izpod cesarstva in pa za združitev pokrajine s Srbijo ali v okviru južnoslovanske države, so bili različni. Šlo je za že omenjeno nezadovoljstvo podeželskega prebivalstva, od koder je bila večina dijakov, zaradi nerešenega agrarnega vprašanja (kmetje niso bili lastniki zemlje). Poleg tega so bile napetosti med Avstro-Ogrsko in Srbijo vse večje in ker je oblast vsak, še tako idealističen pojav srbskega oz. južnoslovanskega nacionalizma, zelo odločno preganjala (omejevanje svobode govora, aretacije, izključitve dijakov iz šole, tudi zaporne kazni, sodni procesi in kasneje pošiljanje upornih dijakov na fronto), je s tem le še dodatno spodbudila upor in tajno delovanje dijaških organizacij. Ti mladi fantje so avstro-ogrsko oblast doživljali kot tiransko, brali so tujo literaturo, prepovedana dela, tudi ruskih anarhistov. Preko kolegov, ki so študirali na Dunaju, v Pragi in Beogradu, so se seznanjali z dogajanjem v prestolnicah, ki so bile središča nacionalnih vrenj. Bili so idealisti, ki so jih motile velike razlike v družbi in so v osvoboditvi izpod monarhije videli priložnost za boljše življenje. Zato so bili pripravljeni žrtvovati šolanje in svobodo, nekateri pa tudi življenje. Nenehno so bili v sporu z oblastjo in seveda tudi s šolskimi oblastmi, čeprav so jih te nemalokrat tudi ščitile pred preveč rigoroznimi kaznimi. Po aneksiji leta 1908 je Avstro-Ogrska okrepila nadzor nad vsemi oblikami delovanja, ki ga je zaznavala kot protiavstrijsko delovanje. Kot taka so označili tudi tajna dijaška društva. Razmere so se potem, ko je v balkanskih vojnah mala Srbija porazila velik turški imperij, še dodatno zaostrele, saj je dal razplet obeh vojn protiavstrijskemu razpoloženju krila in okrepil upe, da bo monarhija kmalu propadla, čemur bo sledila osvoboditev oz. odcepitev Bosne in Hercegovine od monarhije in priključitev Srbiji. Po Bosni in Hercegovini se je tako še okrepilo dijaško gibanje: "To je bil čas idealov."⁵⁵

V Banjaluki so se dijaška društva pojavila nekoliko kasneje, kot na drugih gimnazijah v Bosni in Hercegovini, in sicer okoli leta 1905.⁵⁶ Sprva so nastajala na nacionalno-verski osnovi, na primer srbsko dijaško društvo, hrvaško dijaško društvo, obe društvi pa sta si prizadevali v svoje vrste pritegniti muslimanske

⁵⁵ Pogovor z Zoranom Pejašinićem.

⁵⁶ Milan Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija" preratna tajna dačka društva. *Banjolučki dački proces 1914/15* (Beograd, 1939) (dalje: Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija"); Borivoje Milošević, *Tajna dačka društva u banjolučkoj realci 1905–1918* (Banja Luka, 2022) (dalje: Milošević, *Tajna dačka društva*).

Kavarna Balkan v Banjaluki, kjer je bilo ustanovljeno društvo Jugoslavija. Stavbe danes ni več, saj je bila porušena v potresu leta 1969 (Zoran Pejašinić, *Banja Luka. Alejama prošlosti i sadašnjosti – Vodič* (Banja Luka, 2022), str. 57)

dijake.⁵⁷ Kot drugod, so se dijaki tudi v Banjaluki zavzemali za svobodo in združitev, praviloma s Srbijo.⁵⁸ Kasneje so nastajala društva, ki so bila narodnostno in versko mešana, kar Zoran Pejašinić izpostavlja kot značilnost banjaluškega dijaškega gibanja.⁵⁹

Vodstvo Velike realke je tajno in protivladno delovanje dijakov kaznovalo razmeroma milo (večinoma so izrekli opomine, redko pa so sledile izključitve), vsekoli pa je v opoziciji proti oblastem vztrajalo, da je kaznovanje dijakov pristojnost vodstva gimnazije in ne drugih represivnih organov. To, da so profesorji dijake ščitili, je oblasti zelo jezilo in dijaki in profesorji so bili pogosto tarče

⁵⁷ Janković ob tem piše, da je bila sicer večina dijakov na banjaluški realki avstrijsko usmerjena in so sprejemali največ idealistično vizijo monarhije. Tudi zato profesorji in vodstvo realke sprva niso imeli težav prikazovati dijaška društva, ki so nastala na šoli, kot neškodljiva in idealistična brez možnosti večjega vpliva. Ko pa so se razmere zaradi prve svetovne vojne in konfrontacije s Srbijo korenito zaostrile, pa je takšno opravičevanje mladih postalo domala nemogoče in oblasti so posegle po skrajnejših ukrepih (Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija").

⁵⁸ Dijaško gibanje je bilo povezano oz. pod vplivom Sokolskega gibanja, ki se je prav tako zavzemalo za osvoboditev in združitev. V času pred prvo svetovno vojno je bil velik del banjaluške mladine v srbskem ali hrvaškem Sokolu (Pogovor z Borivojem Miloševićem).

⁵⁹ Pred prvo svetovno vojno je v Bosni in Hercegovini potekalo veliko t. i. dijaških in drugih procesov. Izstopa Veleizdajniški proces 1915/16 proti 156 Srbom, ki so pripadali starejši generaciji in narodni inteligenci. Tako je oblast vršila pritisk avtorske države (Pogovor z Borivojem Miloševićem).

hišnih preiskav ali pa so jih klicali na sodišče in policijo. Leta 1914 je banjaluške uporne dijake obiskal član sarajevskega tajnega dijaškega društva Lazar Đukić (1896–1917) in jih spodbudil k ustanovitvi skupnega dijaškega društva "Jugoslavija", v katerem so bili Srbi, Hrvati in muslimani. Đukić je bil eden najdejavnejših članov mladobosanskega gibanja in preko njega lahko dijake v Banjaluki povežemo s tem gibanjem. Šlo je za delovanje v smeri osvoboditve Bosne in Hercegovine izpod žezla monarhije in združitve v novi, neodvisni državi. *"Stvaranje tajnog dačkog društva 'Jugoslavija' u Banjoj Luci 1914 godine je najljepša stranica u istoriji banjaluške Velike realke. /.../ To nacionalno revolucionisanje dubova tadašnje omladine izazvano je gotovo jedino uspjesima Srbije u Balkanskom ratu,"*⁶⁰ je zanosno zapisal Milan Janković v monografiji o tajnih dijaških društvih v Banjaluki leta 1939. Monografija je napisana na podlagi pričevanj udeležencev procesa in je dragocen vir, saj velja, da je dokumentacija o procesu izgubljena.⁶¹

Ko se je začela prva svetovna vojna, je oblast uvedla vojni absolutizem in preganjanje nasprotnikov režima še okrepila. Mnogi uporni dijaki so bili poklicani v vojsko in poslani na fronto. Đukić je bila julija 1914 obsojen na deset let prisilnega dela zaradi sodelovanja v pripravah na atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda.⁶² A njegovo agitiranje je v Banjaluki že pred tem obrodilo sadove. Dijaki realke so 30. aprila 1914 na tajni skupščini v kavarni Balkan (*slika 14*), ki se je je udeležilo približno 100 ljudi, ustanovili društvo "Jugoslavija".⁶³ Oblastem to dejanje ni ostalo skrito in so organizacijo označile za "velikosrbsko in sovražno do Avstro-Ogrske". Na podlagi tega so proti ustanoviteljem društva "Jugoslavije" in somišljenikom, pa tudi proti tistim, za katere so zgolj domnevali, da so vedeli za ustanovitev, pa tega niso prijavili, ukrepali v skladu s 111. členom Kazenskega zakonika, ki govori o motenju javnega reda in miru.⁶⁴ Aretirali so veliko število študentov in profesorjev realke, ki so bili nato do začetka sojenja v hišnem priporu, v mestnem zaporu "Crna kuća" in v policijskih zaporih, ki so bili nekoliko manj strogi.

Proces proti obtoženim dijakom in profesorjem je potekal cel teden na Okrožnem sodišču v Banjaluki (*slika 15*) konec februarja in v začetku marca 1915. Obtoženih je bilo šest profesorjev in 29 dijakov, od tega jih je bilo 18 pravoslavne vere, šest muslimanske in pet katoliške vere.⁶⁵ Predsednik sodne-

⁶⁰ Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija", str. 39.

⁶¹ Prav tam, str. 52.

⁶² Več o Đukiću glej: *Lazar Đukić*, dostopno na: https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9B%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80_%D0%82%D1%83%D0%BA%D0%B8%D1%9B, pridobljeno: 10. 11. 2022.

⁶³ Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija", str. 23.

⁶⁴ Prav tam, str. 21 in 35.

⁶⁵ Prav tam, str. 52.

Stavba okrožnega sodišča v Banjaluki, 1924. Tudi ta stavba je bila porušena v potresu leta 1969 (Verica M. Stošić in Nebojša Radmanović, *Banjaluka. Centar Vrbanske banovine* (Banja Luka, 2019), str. 110)

ga sveta na procesu je bil Poljak Aleksander Irzykowski, sicer tudi predsednik okrožnega sodišča, sodni svet pa sta sestavljala še Hrvat Matej Jankac in Slovenec Augustin Oblak. Branilec dijakov je bil Čeh Josip Soukal, profesorje in inšpektorja realke pa je branil advokat Dušan Ivanišević. Tožilec je bil Otmar Wajnert, "grob, zajedljiv, žaljiv, nespoštljiv in izrazito proavstrijski".⁶⁶ Toda proces v Banjaluki se ni zaključil tako, kot sta si zamislila tožilec in oblast, ki sta želela s tem in drugimi procesi zatreti mladobosansko gibanje. Dvorana v Banjaluki je bila nabito polna in ljudje so odkrito podpirali dijake in profesorje. Ko je tožnik na procesu izjavil, da bi morali takšne, kot so dijaki in ravnatelj realke dr. Kosta Krsmanović pomesti z železno metlo, ker so sovraštvo do Avstrije pili že z materinim mlekom, je iz publike vstal profesor Vladislav Skapić in zavpil "Fuji!". Sodišče na ta protivladni odziv ni odreagiralo.⁶⁷ Obtožnico so prebrali 3. marca 1915, kazni pa so bile mile; za oblast vsekakor izrazito premile. Obsojeni so bili samo trije, ostali so bili oproščeni. Da se je sojenje končalo tako naklonjeno mladim fantom in njihovim profesorjem, ima zasluge sodniški svet, v kate-

⁶⁶ Prav tam, str. 30 in 49; Milošević, *Tajna dačka društva*, str. 111.

⁶⁷ Janković, "Sloboda" in "Jugoslavija", str. 33.

rem je bil tudi Augustin Oblak, ki je celotno sojenje umirjal retoriko in kolikor je lahko, ščitil dijake: "*Vajnert boče da se potstupi po diktatu Zemaljske vlade u Sarajevu, a Iržikovski, Oblak in Jankac štite, koliko mogu, jugoslovensku omladinu i njen nacionalni idealizam. Duh slavenstva ovdje je pobjedio.*"⁶⁸ Razplet je seveda ujezil oblast, ki je odredila revizijo postopka v Travniku, sodni svet iz Banjaluke pa je kaznovala. Po pisanju Jankovića se je moral Irzykowski predčasno upokojiti, medtem ko sta bila Jankac in Oblak premeščena. Toda Borivoje Milošević v novejši raziskavi navaja, da so člani sodnega sveta prejeli opomin ali pa so bili suspendirani.⁶⁹ Suspend gotovo velja za Irzykowskega,⁷⁰ medtem ko je Oblak najverjetneje prejel le opomin, saj dokumenti iz njegove personalne mape, ki jo hrani Arhiv Republike Srpske, dokazujejo, da je na Okrožnem sodišču v Banjaluki ostal tudi po procesu.

Proces v Travniku je potekal osem dni v mesecu avgustu 1915. Sodniki so bili zamenjani, tožilec pa je ostal Wajnert. Izrečene kazni so bile veliko strožje, med drugimi je bil obsojen ravnatelj dr. Kosta Krsmanović.⁷¹ Oblast je nato do konca vojne strogo nadzirala in regulirala srednje šole, dosledno preprečevala izražanje projugoslovanskih stališč, zatirala bosanski jezik in cirilico, prepovedala vrsto časnikov, številne dijake je zaprla, jih izključila iz šole ali poslala na fronto in suspendirala profesorje.⁷²

V času dijaških procesov se je Augustin Oblak zagotovo znašel med dvema ognjema; po eni strani je bil lojalen uslužbenec Avstro-Ogrske, po drugi strani pa je gojil slovansko oz. slovensko identiteto. Zaradi slednjega verjetno ni bil imun na jugoslovansko idejo. Njegovi otroci so obiskovali realko skupaj z dijaki, ki so bili tajno politično aktivni in lahko domnevamo, da so se nekateri navzeli teh idej. Sklenemo lahko, da je bil Augustin Oblak v prvi vrsti profesionallec, ki si je vseskozi prizadeval soditi objektivno. To potrjujejo ocene nadrejenih v njegovi personalni mapi. Tudi v zanj težkem položaju na dijaškem procesu v Banjaluki je skupaj s kolegi sodniki vsaj začasno uspel odbiti napad oblasti na dijake, hkrati pa je ohranil ravno dovolj močan videz lojalnosti, da je bil disciplinski ukrep nadrejenih razmeroma blag. Drža sodnika v zapletenem

⁶⁸ Prav tam, str. 54.

⁶⁹ Milošević, *Tajna dačka društva*, str. 111.

⁷⁰ Banjaluški mestni svet je med obema vojnama v spomin na zasluge Irzykowskega na tem procesu nekdanjo Sudsko ulico poimenoval Iržikovskega ulica. Prav v tej ulici je stala tudi zgradba okrožnega sodišča, ki so jo porušili po potresu leta 1969, danes pa se imenuje Ulica Save Mrkalja (*Gospodska ulica Banja Luka: istorija naše najpoznatije ulice*, dostopno na: <https://banjaluka.net/gospodska-ulica-banja-luka-istorija-nase-najpoznatije-ulice/>, pridobljeno: 23. 11. 2023).

⁷¹ Ravnatelj je bil v Travniku obsojen na štiri mesece prisilnega dela, kasneje mu je Vrhovno sodišče kazni podvojilo, izgubil je državno službo. Očitati so mu, da je dijake kaznoval premilo (prejeli so opomine), sam pa je zagovarjal stališče, da je vodstvo realke edino pristojno, da kaznuje svoje dijake. Več o tem glej: Janković, "*Sloboda*" in "*Jugoslavija*", str. 28 in 32.

⁷² Prav tam, str. 70.

Družina sodnika Augustina Oblaka v Banjaluki leta 1917. Skrajno na levi stoji Anči, zraven sedijo Pavla, Lenko, Neda, Augustin in Damaz, zadaj stojita Vital in Marinka (Zasebni arhiv družine Doršner, Sarajevo)

času in okolju, ko je moral biti kot državni uslužbenec zvest oblasti, misliti na svojih takrat še pet mladoletnih otrok, hkrati pa si prizadevati, da dijaki, ki so bili gotovo deležni njegovih simpatij, ne bi bili preostro kaznovani, je zahtevala pokončnost in veliko mero previdnosti, poguma ter modrosti. Uspešno soočenje s temi izzivi mu je omogočilo, da je na položaju ostal tudi po letu 1918, saj je s svojim delovanjem v prelomnih časih ni kompromitiral.

Družina in otroci

Augustin Oblak se je poročil s Pavlo Deisinger (1875–1944), doma iz Škofje Loke, ki je bila njegova sestrčna po mamini strani. Verjetno sta se poznala že od mladih nog, saj sta se gotovo srečevala v Škofji Loki in v Gradcu pri sorodnikih. Augustin je bil v Gradcu leta 1894 eno leto notarski pripravnik, leta 1896 pa je tu opravil državni izpit. Poročila sta se 8. oktobra 1900 v Škofji Loki (*slika 16*). Takrat je Augustin služboval v Čajničah in njegova žena je po poroki odšla z njim v Bosno in Hercegovino. Po do sedaj znanih podatkih Pavla ni imela dohodkov in je bila gospodinja. Iz ustnih pričevanj in fotografij izvemo, da je z družino živela Tončka, guvernantka, ki je pomagala pri vzgoji in šolanju otrok. To pomeni, da je bila plača sodnika dovolj visoka, da si je družina lahko privoščila

Guvernanta Tončka, ki je z družino Oblak živela v Bosni in Hercegovini, Banjaluka, 1916 (Zasebni arhiv družine Oblak, Zagreb)

pomoč. Kdaj se je Tončka pridružila družini, iz dokumentov ni mogoče razbrati (*slika 17*). Dne 24. avgusta 1901 se je paru v Čajničah rodila najstarejša hči Marija (Marinka). Prvorojenka je bila kot mladinka ena prvih smučark na prostoru Jugoslavije, kasneje, ko sta se starša po očetovi upokojitvi vrnila v Ljubljano, pa je do njune smrti leta 1935 oz. 1944 skrbela zanj. V Čajničah se je paru 28. aprila 1903 rodil tudi drugi otrok, sin Vital (Vitalij), ki je kasneje kot sodnik stopal po očetovi poti, najprej v Bosni in Hercegovini, nato pa v Sloveniji.

Kmalu, ko se je družina preselila v Nevesinje, se je 26. julija 1904 rodila Ana (Anči), ki se je poročila v Sarajevo, kjer še vedno živijo njeni potomci. V Nevesi-

Otroci družine Oblak ok. leta 1915 v Banjaluki. Od leve proti desni Neda, Marinka, Anči, Vital in Damaz. Lenko se je rodil leta 1916 (Zasebni arhiv družine Oblak, Zagreb)

nju se je 16. junija 1906 rodil tudi Damaz, ki se je zapisal vojaški karieri v jugoslovanski vojski in si je življenje ustvaril v Zagrebu. Očetova služba je nato družino peljala v Bugojno, kjer se je 7. marca 1909 rodila Nedeljka (Neda). Najmlajša hčerka je študirala na Tehniški fakulteti v Ljubljani in postala ena od pionirk gradbeništva in geodezije na Slovenskem. Sedem let kasneje, že v Banjaluki, se je 7. novembra 1916, rodil najmlajši sin Leonard (Lenart, Lenko), ki je, tako kot oče in najstarejši brat, vpisal študij prava.

Glede na to, da je imel oče dobro plačano in zanesljivo državno službo, lahko rečemo, da je družina v Bosni in Hercegovini dobro živela (*slika 18*). Otroci so že od malega govorili slovensko, srbsko-hrvaško in se učili nemško. Pisati in brati so znali v latinici in cirilici. Večkulturno okolje, v katerem so se družili s prijatelji iz različnih verskih in narodnostnih skupin, verjetno najpogosteje z otroki drugih uradnikov, je gotovo plemenitilo njihovo razgledanost in dojemanje sveta. Kljub pogostim selitvam so živeli v stabilnem okolju, za kar sta poskrbeli mati in guvernant. V različnih manjših krajih so najverjetneje stanovali v stavbah, kjer so bili uradi, ali pa v njihovi neposredni bližini, saj je oblast naglo gradila administrativna središča s stanovanji za uradnike, ki jih je tja množično napotovala z vseh delov monarhije. Ker je avstro-ogrška oblast

Dopisnica, poslana Augustinu Oblaku v Bugojno s podpisom Minke Oblak, ki je skrbela za domačijo Kralovše na Vrhnikih, kjer se je sodnik rodil. Dopisnica kaže na to, da je sodnik vzdrževali tesne stike z rodnim krajem (Zasebni arhiv družine Oblak, Zagreb)

v Bosni in Hercegovini pospešeno gradila tudi železniške povezave, je družina nedvomno tudi veliko potovala in se pogosto vračala vsaj v Slovenijo (slika 19), če ne tudi v druga večja središča monarhije.

Ko se je družina preselila v Banjaluko, so vsi otroci obiskovali Veliko realko in tu tudi maturirali. Še posebej napredno je bilo, da so to šolo obiskovala tudi vsa tri Oblakova dekleta, kar je bil v tistih časih in v tistem okolju, ko je bilo skoraj 90 % prebivalcev nepismenih, velik dosežek, ki je kazal na širino družine in na pomen, ki ga je izobrazbi pripisoval oče. Nedvomno so se vsi otroci vključevali v živahno banjaluško dijaško in kulturno življenje. Tu so živeli mestni način življenja, ki ga simbolizira promenada na Gosposki ulici, po kateri vemo iz pričevanj, da se je Augustin z družino rad sprehajal. Življenje v krajih, ki od središč monarhije niso bili le oddaljeni, ampak so se od njih tudi zelo razlikovali v stopnji razvoja in ritmu življenja, je od družine zahtevalo veliko prilagodljivosti, modrosti in spretnosti. Po drugi strani pa je ta izkušnja nedvomno vplivala na svetovljanstvo potomcev Augustina in Pavle Oblak (slika 20) in na njihove odločitve in življenjske poti, ki so, obogatene s pisano dediščino večkulturnega okolja, presegale in še presegajo ozke okvire zgolj lokalnih okolij.

Pavla in Augustin Oblak ok. leta 1934, ko so njuni otroci že šli svojo pot in tik preden sta se ob sodnikovi upokojitvi preselila iz Banjaluke v Ljubljano (Zasebni arhiv družine Doršner, Sarajevo)

Po upokojitvi leta 1934 se je Augustin Oblak z ženo vrnil v Ljubljano, kjer je le leto dni kasneje umrl. Njegov vnuk Zoran Doršner pripoveduje, da je bil Augustin po vrnitvi v Ljubljano razočaran, češ da ga nihče ne pozna, da ga nihče ne povabi na kavo, da mu na tramvaju nihče ne odstopi mesta.⁷³ Vsekakor je bilo to v ostrem nasprotju z Banjaluko in še pred tem z manjšimi mesti, v katerih je služboval, kjer je bil visoko spoštovan in kjer so ga, kot pripoveduje Doršner, ko je šel po ulici, večkrat povabili k omizju v kavarni ali gostilni. Morda lahko sklenemo, da je v Ljubljani pogrešal občutek sprejetosti. V mladosti je bil s tem, ko je zapustil Vrhniko in Ljubljano in nato še Dunaj ter se podal v "gore Balkana", večkrat izkoreninjen, v Bosni in Hercegovini pa si je kljub pogostim selitvam ustvaril družino in izoblikoval identiteto, povezano z njegovim visoko spoštovanim poklicem.

⁷³ Pogovor z Zoranom Doršnerjem.

Barbara Vodopivec

**ON THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF AUSTRIAN CIVIL SERVANTS
IN OCCUPIED BOSNIA AND HERZEGOVINA:
THE LIFE AND WORK OF JUDGE AUGUSTIN OBLAK (1867–1935)**

SUMMARY

Based on the analysis of archival materials, family archives, extensive field research, expert interviews, and testimonies of relatives, this article describes the life and work of Augustin Oblak (1867–1935), who was born in Vrhnika and spent his entire working life in Bosnia and Herzegovina. The narrative is set in the context of the occupation and annexation of Bosnia and Herzegovina and the introduction of the new administrative and judicial system. It also highlights the role of Austrian civil servants and lawyers in the transformation of Bosnian society, as well as the activities of the secret student associations and the repressive authorities. Furthermore, the social environment in the nationally and religiously diverse Bosnian society is presented. Finally, the text illustrates the history of Banja Luka, where Oblak and his family lived the longest.

Judge Augustin Oblak was born in 1867 in Vrhnika. He matriculated from the high school in Ljubljana and then studied law in Vienna, where he graduated in 1894. In 1895, the state sent him to Mostar as a trainee judge. He worked in many courts in Bosnia and Herzegovina (Mostar, Prnjavor, Brčko, Ljubuško, Čajniče, Nevesinje, Livno, Bugojno, Banja Luka) and also raised a family there. After his retirement in 1934, he returned to Ljubljana, where he died in 1935. In Bosnia and Herzegovina, he belonged to a class of Austrian civil servants recruited mostly from those parts of the monarchy where Slavic languages were spoken, as this helped in overcoming the language barrier. On the one hand, these civil servants and lawyers represented the bearers of legal powers and social transformation of the society; on the other hand, they were seen as representatives of a foreign government that had appropriated the country by force and arbitrarily and had begun to establish a new social order. The duality of Austrian rule in Bosnia and Herzegovina is evident in many accounts of this period in historiography, which portray the monarchy as implementing improvements in the quality of life (e.g., transportation infrastructure, architecture, urban planning, and education). Conversely, the monarchy is also portrayed negatively because it suppressed any emancipation of the local population. The Austrian regime was particularly harsh on South Slavic nationalism, whose representatives were often young intellectuals.

The trial in 1915 of the students of the Real High School (*Velika realka*) in Banja Luka, who were under the influence of the Young Bosnian (*Mlada Bosna*) movement and advocated the secession of Bosnia and Herzegovina from Austria and annexation to a new South Slavic state, represents the high point of Augustin's career as a judge. This process is described in the article. Oblak's prudent work is particularly important, as he appeared to remain loyal to the Austrian government, while at the same time being sympathetic to the students. This enabled him to remain a judge in the new state of Yugoslavia even after the fall of the monarchy, when he became Judge-Advocate of the District Court of Banja Luka. He thus represents an Austrian lawyer who managed to maintain the fragile balance between loyalties to the regime on the one hand and to the local communities in which he lived on the other.

The article also describes some of the main historical and social features of Bosnia and Herzegovina after the occupation (1878) and annexation (1908). It describes the administration of the region, which after the annexation did not belong to either the Austrian or the Hungarian part of the monarchy. It had a special status – *corpus separatum* – in which the responsibilities of the emperor, the joint Austro-Hungarian government, the governments of Austria and Hungary, and the local governments were intertwined. The local governments were represented by the *Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu*, which had its headquarters in Sarajevo. The implementation of the new Austro-Hungarian order involved the deployment of a large number of educated personnel from all over the monarchy, such as civil servants, teachers, experts of many, mostly technical sciences, soldiers and lawyers. At the time of Ottoman rule, Bosnia was administered by 120 civil servants. Under the Austrian government, this number increased to 9533. Many Slovenes also came from the Austrian part of the monarchy; according to the 1910 census, 3180 Slovenes lived in Bosnia and represented 0.16% of the total Bosnian population. They were employed mainly in the civil service, in financial administration, in business enterprises and in the gendarmerie. 388 Slovenes were employed as civil servants, which represented 3.51% of the total Austrian civil service in Bosnia. Since Oblak was a judge, the article also addresses some peculiarities of the judicial system in occupied Bosnia and Herzegovina. The Ottoman legal system posed a great challenge to lawyers who had not studied this system and had to learn it. Austria-Hungary first began to reform criminal and commercial law, while civil law remained largely unchanged and under the influence of Ottoman law until the end of the monarchy. Both Ottoman and Austrian law were in use, and jurists trained in both legal systems were highly regarded.

The last part of the article deals with the depiction of Banja Luka and its *Velika Realka*, which was founded on October 4, 1895. Many secret student associations were active here. All six children of the Oblak couple attended

school in this gymnasium. Three daughters of Oblak also attended this gymnasium, which is especially important considering that 90% of the population in Bosnia was illiterate, and this shows that Oblak attached great importance to the schooling of his children. All of Oblak's children spoke Slovenian and Serbo-Croatian from birth, and they learned German. They could read and write in both Latin and Cyrillic. A multicultural environment in which they made friends with people of different religious and national groups had a great influence on their openness to the world and their perception of it. The Oblaks, like many other families from the class of Austrian civil servants, led a middle-class lifestyle. Because of their father's position, they were well respected. Life in places like Bosnia, which were not only far from the centres of the monarchy, but also differed greatly in their pace of life and level of development, required a high degree of adaptability, cleverness and skill. Austrian civil servants in Bosnia and Herzegovina, as the article shows with the example of the Oblak family, represented a social class that generally adapted to the local environment, skilfully balanced loyalty to the civil service and affection for a diverse domestic environment, and, paradoxically, even imported by force, provided an effective example of the coexistence of different cultures.

VIRI IN LITERATURA

AT-UAW – Archiv der Universität Wien, Juristische Rigorosenprotokolle, obdobje 1888–1913.

AT-UAW – Archiv der Universität Wien, Promotions- und Sponsionsprotokolle der Universität Wien, 1762–1997 (Serie).

BA ARSBL – Arhiv Republike Srbske, 0023, Okružni sud Banjaluka (1878–1945), Material Okružnog suda Banjaluka za period 1914–1920, Personalna mapa sudije Okružnog suda Banjaluka AUGUSTIN OBLAK (1867, Vrhnika – 1935, Ljubljana).

Bosanski glasnik – Sarajevo, letnik 1898 in 1917, dostopno na: https://kolekcije.nub.ba/search?query=Bosanski+glasnik&query_type=keyword&record_types%5B%5D=Item&record_types%5B%5D=File&record_types%5B%5D=Collection&record_types%5B%5D=SimplePagesPage&submit_search=Search, pridobljeno: 11. 11. 2022.

Kalendar Bošnjak – Sarajevo, letnik 1897, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1912, 1913 in 1914, dostopno na: https://kolekcije.nub.ba/search?query=Kalendar+Bo%C5%A1njak&query_type=keyword&record_types%5B%5D=Item&record_types%5B%5D=File&record_types%5B%5D=Collection&record_types%5B%5D=SimplePagesPage&submit_search=Search, pridobljeno: 11. 11. 2022.

Gospodska ulica Banja Luka: istorija naše najpoznatije ulice, dostopno na: <https://banjaluka.net/gospodska-ulica-banja-luka-istorija-nase-najpoznatije-ulice/>, pridobljeno: 23. 11. 2022.

Lazar Đukić, dostopno na: https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9B%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80_%D0%82%D1%83%D0%BA%D0%B8%D1%9B, pridobljeno: 10. 11. 2022.

Općinski sud u Bugojnu. Historija suda u Bugojnu, dostopno na: <https://opsud-bugojno.pravosudje.ba/vstvfo/B/46/article/83147>, pridobljeno: 4. 11. 2022.

Rok Omahen, "Prva svetovna vojna bi se lahko začela že šest let prej. O avstro-ogrski priključitvi Bosne in Hercegovine, 12. oktober 2014, Svetovna vojna 1914–1918, *rtvslo.si*, 12. 10. 2014, dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/prva-svetovna-vojna/prva-svetovna-vojna-bi-se-lahko-zacela-ze-sest-let-prej/348491>, pridobljeno: 4. 11. 2022.

Pogovor dr. Barbare Vodopivec z dr. Mehmedom Bečićem, Pravna fakulteta Univerze v Sarajevu, Sarajevo, 9. 9. 2022. Zvočni posnetek pogovora hrani dr. Barbara Vodopivec.

Pogovor dr. Barbare Vodopivec z dr. Zoranom Pejašinićem, Arhiv Republike Srpske, Banja Luka, 7. 9. 2022. Zvočni posnetek pogovora hrani dr. Barbara Vodopivec.

Pogovor dr. Barbare Vodopivec z izr. prof. dr. Vladimirjem Simičem, upokojenim profesorjem pravne zgodovine Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, april 2022. Zabeležko pogovora hrani dr. Barbara Vodopivec.

Pogovor dr. Barbare Vodopivec z zgodovinarjem dr. Borivojem Miloševićem, Arhiv Republike Srbske, Banja Luka, 7. 9. 2022. Zvočni posnetek pogovora hrani dr. Barbara Vodopivec.

Pogovor dr. Barbare Vodopivec z Zoranom Doršnerjem, Sarajevo, 10. 9. 2022. Zvočni posnetek pogovora hrani dr. Barbara Vodopivec.

.....

Bojić Alija, Mehmed, *Historija Bosne in Bošnjaka* (Sarajevo, 2001), str. 129–160.

Godina Gantar, Irena, "Slovenski doktorji v Pragi 1882–1916", *Zgodovinski časopis* 44, št. 3 (1990), str. 451–456.

Hobsbawm, Eric, *The Age of Empire, 1875–1914* (London, 1994), str. 323–327.

Imamović, Mustafa, *Historija Bošnjaka* (Sarajevo, 1998).

Janković, Milan, "Sloboda" in "Jugoslavija" preratna tajna dačka društva. *Banjolučki dački proces 1914/15* (Beograd, 1939).

Kico, Ahmed, *Gračanica u Skopaljskoj dolini*, (Bugojno, 2022), str. 32.

Koblar, Stanislav, "Zakaj monografija o Slovencih v Bosni in Hercegovini", v: Koblar, Stanislav (ur.), *Četrta stran trikotnika. Znameniti Slovenci in slovenska društva v Bosni in Hercegovini 1878–2000* (Ljubljana, 20089), str. 12.

Kocka, Jürgen, "The European Pattern and the German Case", v: Kocka, Jürgen in Mitchell, Allan (ur.), *Bourgeois society in nineteenth-century Europe*, (Oxford, 1993), str. 3–32.

Kržišnik Bukić, Vera, *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe: 1831–2007* (Ljubljana, 2007).

Mačkić, S. Zoran, *Iz rodine u Banjaluku. Ruska Emigracija u Banjaluci* (Banja Luka, 2018).

Malcolm, Noel, *Bosnia, A short History* (London, 1994), str. 136–155.

Milošević, Borivoje, *Banjaluka u borbi za oslobođenje i ujedinjenje: Povodom jednog vijeka od završetka Prvog svjetskog rata* (Banja Luka, 2018).

Milošević, Borivoje, *Tajna dačka društva u banjolučkoj realci 1905–1918* (Banja Luka, 2022).

Pejašinović, Zoran, *Banja Luka. Alejama prošlosti i sadašnjosti – Vodič* (Banja Luka, 2022).

Stošić, M. Verica in Radmanović, Nebojša, *Banjaluka. Centar Vrbaske banovine* (Banja Luka, 2019).

Taylor, A. J. P., *Habsburška monarhija 1809–1918. Zgodovina Avstrijskega cesarstva in Austro-Ogrske* (Ljubljana, 1956).

Zemljotres u Banjaluci 1969: solidarnost, obnova i izgradnja. Katalog razstave (Banja Luka, 2019).

Author: **VODOPIVEC Barbara**

Ph.D., Research Associate

ZRC SAZU, France Stele Institute of Art History

Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

Title: **ON THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF AUSTRIAN CIVIL SERVANTS
IN OCCUPIED BOSNIA AND HERZEGOVINA:
THE LIFE AND WORK OF JUDGE AUGUSTIN OBLAK (1867–1935)**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 23 (2023), No. 1, pp. 105–144, 73 notes, 20 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: annexation and occupation of Bosnia and Herzegovina, Austro-Hungarian civil servants in Bosnia and Herzegovina, Augustin Oblak, Banja Luka, secret student associations

Abstract: Based on literature, archival sources from the Archives of the Republic of Serbia and family archives, as well as interviews with relatives, historians and legal experts, the article describes activities of the judge Augustin Oblak (1875, Vrhnika – 1935, Ljubljana) during his work as a civil servant in Bosnia and Herzegovina between 1895 and 1934. His life and work are placed in the context of the occupation and annexation of Bosnia and Herzegovina, the establishment of a new administrative and legal system, the activities of secret student associations and the repressive reaction of the authorities. At the same time, the text traces the social conditions of the ethnically and religiously diverse environment of the time and devotes particular attention to Banja Luka, where Oblak and his family lived for the longest time. The article is based on the methods of historiography and biographical research and draws on the contexts of microhistory and cultural transfer.